

MISIUNEA DE RĂSPUNDERE A TEATRULUI NOSTRU

zi, după 15 ani de la proclamarea Republicii Populare Romine, încercarea de a ne face o imagine sintetică asupra teatrului nostru ne pune în fața unor semnificative constatări. Mai întâi, vastitatea razei lui de cuprindere și de acțiune. Toată țara e acoperită de o rețea neîntreruptă de instituții profesioniste, de înjghebări amatoare — sâțești, muncitorești, ostășești, studențești etc. — și de alte variate forme (stabile ori mobile, dar continue) de penetrație a teatrului în public, de la publicul marilor centre regionale pînă la cel din adînc-ascunse cătune. Cifrele ar fi, aici, cu deosebire grăitoare. În genere, sînt cunoscute și, ori de cite ori sînt reamintite, uimesc: aproape 130 de săli urbane de teatru, dintre care 40 de săli permanente, destinate spectacolelor de proză; peste 10 000 de așezăminte și cluburi ș.a.m.d. Ne gîndim însă că și cifrele acestea sînt relative. Pentru că o a doua constatare vine să se adauge vederilor noastre, împlinind-o pe cea dintîi: dinamica acestei vaste mișcări teatrale, tendința ei continuă de sporire a propriilor ei dimensiuni. Adăugăm, de pildă, anul acesta, înființarea secției romine de teatru la Tg. Mureș, după ce, acum un an-doi, adăugăm transformarea în instituție teatrală de sine stătătoare a fostei secții din Piatra Neamț, ori înființarea, în București, a Teatrului de Comedie, a celui de Tineret și a celui Regional, venite să întregescă numărul atîtor altor colective mai vechi.

Deprinși cu pulsația cotidiană a teatrului, ne scapă uneori viziunea de ansamblu. Și parcă noi înșine ne aflăm ca în fața unei revelații cînd analizăm mai profund teatrul nostru, marele front al slujitorilor lui — dramaturgi, regizori, actori, scenografi etc. —, omogenitatea acestui front, coeziunea lui principială, comunitatea tendințelor ce-l animă, orientarea și spiritul comun în care sînt integrate, dar și varietatea mijloacelor de expresie.

Ne apare caracteristică, în primul rînd, unitatea, peste deosebirea de vîrstă, a generațiilor. Storin, Braborescu, Comăneanu (ieri încă, Lucia Sturdza Bulandra, Maria Filotti, Ion Manolescu), „vechea gardă“ (dintre cele două războaie) a artei noastre; „generația de mijloc“ — Calboreanu, Aura Buzescu, Vraca, Finteșteanu, G. Kovács, Jules Cazaban —, succedată imediat de „generația“ Radu Beligan, Ștefan Ciubotărașu, Beate Fredanov, Marcel Anghelescu; promoțiile prospete ale institutelor de teatru din București și Tg. Mureș — de la Boris Ciornei, Olga Tudorache, Lohinszky Loránd, Gh. Cozorici, Silvia Popovici, la Leopoldina Bălă-

PJA 947/12

nuță; apoi promoțiile și mai tinere — abia urcate anul trecut pe podiumul scenelor —, toate sînt grupe de „generații”. (Nu a fost în înșiruirea numelor de mai sus gîndul nici unei selecții preferențiale — ar fi fost nespus de greu —, ci doar intenția unei exemplificări.) Aceste grupe de „generații” ne dau, firește, înainte de toate, măsura unei mari gradații de experiență, de știință artistică. Desigur, și a unei mari variații de disponibilități, temperamente, înclinări și veleități creatoare. Impletirea reciproc-stimulatoare (și reciprocitatea de respect, de încredere și prețuire) a generațiilor sînt caracteristice. Pînă într-atît încît o problemă a generațiilor (atît de acută altădată, și nedezlegată altădată) nici nu se pune astăzi. Există un principiu unificator care o retează de la bază: aceeași concepție despre artă — concepția marxist-leninistă — în spiritul căreia lumea creatorilor de frumos slujește arta.

E un principiu unificator, ale cărui implicații — dincolo de tărîmul estetic în care-și are aplicația principală — se relevă în prospețimea, în tinerețea generală și continuă, și în mișcarea continuă spre înnoire, spre desăvîrșire, pe care le determină. Iar acestea vin, ca o întregire esențială, să se alăture imaginii pe care am început să ne-o conturăm despre teatrul nostru.

Această imagine, ascendent procesuală, pe care o descoperim acum, trecînd de la formele de dezvoltare în spațiu la cele de dezvoltare în conținut, o oferă cu deosebire sfera de activitate, de preocupări, de realizări regizorale. Sică Alexandrescu, Moni Ghelerter, Al. Finți, Liviu Ciulei, Nicolae Tompa, Dinu Negreanu, Horea Popescu, Radu Penciulescu, Dan Nasta, Taub Ianoș, Lucian Giurchescu, Harag György, Mihai Dimiu, Vlad Mugur, D. Esrig, Dinu Cernescu, Valeriu Moisescu se succed, ca valori regizorale, pe o distanță de timp care desparte ziua de azi de anii în care mai „monta” patriarhul regiei noastre, Paul Gusti. Cu toate acestea, ceea ce-i desparte nu provine din scurgerea timpului, ca atare (aceasta ar presupune, la unii, rămînere pe loc, ceea ce nu se întîmplă; la ceilalți, indiferență față de ceea ce a fost, ceea ce iarăși nu se întîmplă), ci dintr-o grijă, de toți resimțită, de a nu îngădui stagnarea, rutina, pasișa în munca și creația lor; de a-și integra viziunile și modurile stilistice, înnoindu-le permanent, permanentei înnoiri și ritmului de înnoire a societății noastre, a omului nostru — a timpului nostru. Cu tot ce aceasta înseamnă proces de schimbare în mentalitatea, în nivelul cultural, în gustul pentru frumos, în puterea de receptare ale spectatorului; cu tot ceea ce înseamnă la el creșterea conștiinței socialiste, comuniste.

Preocuparea pentru contemporaneitate, în teatru, stă la rezigori (ca și la actori, firește) unanim deasupra viziunilor lor artistice, diferențiate. Căci această preocupare privește conținutul mereu îmbogățit al creației lor și problema celei mai juste și eficiente expresivități în comunicarea acestui conținut prin mijlocirea actului teatral. E o preocupare care leagă, cum rareori — excepțional — s-a întîmplat altădată, pe creatorul scenic al imaginii teatrale de creatorul conținutului acestei imagini, de autorul dramatic. E o preocupare care așază pe prim-plan, în mișcarea noastră teatrală, rolul literaturii dramatice, pe de o parte în definirea unui mesaj, pe de alta, în realizarea atît a unității (armoniei) imaginii artistice scenice, cît și a diversității modalității ei de expresie.

Frontul dramaturgiei noastre este și el, astăzi, mai larg decît l-a cunoscut cîndva vreă epocă a istoriei teatrului românesc de ieri. Mai larg și, bineînțeles, ca și celelalte activități artistice, într-o neconținută tendință de lărgire. Numai stagiunea aceasta promite să pună pe afiș peste 20 de noi lucrări dramatice originale. Acest front al scrisului dramatic grupează și el toate generațiile scriitori-cești. De la Victor Eftimiu, Mihail Sorbul, Mircea Ștefănescu, Tudor Mușatescu, la Lucia Demetrius, Mihail Davidoglu, Aurel Baranga, Horia Lovinescu, Mihai Beniuc, Sütő András, Paul Everac, V. Em. Galan, Al. Voitin și pînă la Al. Mirodan, Dorel Dorian și publiciștii intrați de curînd în dramaturgie, Radu Cosașu, Gh. Vlad, Sergiu Fărcășan. (Firește, nici aici nu e vorba de o ierarhizare preferențială, necum de o înșiruire exclusivistă.) Scrisul acestora s-a înhegat și el într-un continuu

proces de comună observare a schimbărilor istorice încercate de realitățile materiale și spirituale ale poporului nostru, de-a lungul anilor de avânt în muncă, pentru construirea vieții noi, socialiste.

Definind o nouă, esențială, trăsătură a teatrului nostru, acest spirit al contemporaneității, trecut prin filtrul creator al artiștilor, iscă varietatea stilistică tot mai mare, sub care, mai ales în ultima vreme, se înfățișează deopotrivă creația dramatică și spectacolul ce-i dă viață. Varietatea stilistică nu impietează însă nicidecum asupra unității de esență, de sensuri, de obiective și de orientare a imaginii artistice și ideologice a teatrului nostru. Dimpotrivă, ea o reliefează, îi dă pregnanță.

Promovarea unei dramaturgii a aspectelor și problemelor umane actuale nu înseamnă rupere de trecut, nepăsare față de valorile autentice ale trecutului. Contemporaneitatea se realizează în această perioadă, în creația noastră teatrală, printre altele, și prin dezvoltarea moștenirii trecutului în ceea ce ea are mai înaintat, superior, pozitiv. (E ceea ce și explică larga difuziune a clasicii — autohtoni și universalii — pe scenele noastre. Actul de cultură e, prin excelență, un act al contemporaneității.)

Să adăugăm, fără a le epuiza totuși, printre trăsăturile teatrului nou românesc, ale mișcării noastre teatrale — ca, în genere, ale tuturor artelor noastre — unitatea fermă a orientării lor, unitate determinată de strinsa legătură cu țelurile și perspectivele construcției socialiste, cu politica partidului. Funcția social-educativă pe care teatrul nostru se străduiește s-o împlinească în chip cât mai artistic nici n-ar putea fi altfel gândită și împlinită. În această privință, publicul — și măsura în care el gustă și este activizat de creația de artă — rămâne mai departe un element constitutiv, de primă însemnătate, în imaginea teatrului nostru. Exigența sporită a publicului — sporită pe măsura înaintării lui în cultură, a lărgirii orizonturilor lui de viață — a determinat, de altfel, și continua ridicare calitativă a actului artistic teatral, în toate sectoarele lui — dramatic și scenice. Succesele repurtate peste hotare de turneele Teatrului Național „I. L. Caragiale“ (în Uniunea Sovietică, în Franța, în Italia); de Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra“ și de Teatrul Secuiesc de Stat din Tg. Mureș (în R. P. Ungară) ș. a., mereu mai buna prețuire de care se bucură, ca și interesul crescînd pe care teatrul nostru îl stîrnește printre oaspeții ce ne vizitează țara — și, în general, printre oamenii de teatru din străinătate — sînt motive de satisfacție și de mîndrie îndreptățită. Ele stimulează și accelerează dinamica teatrului nostru spre calitate, spre ridicarea nivelului de măiestrie artistică, de eficiență educativă. O stimulează și o accelerează, mai ales, relațiile de interdeterminare care leagă teatrul de public. Aceste relații sînt, de altfel, cu deosebire la ordinea zilei în problematica mișcării noastre teatrale. Și totul din ceea ce se încearcă nou, atît pe planul conținutului, cît și pe cel al valorii artistice; totul din ceea ce se propune în viile dezbateri care agită viața noastră teatrală, în legătură cu perspectivele ei de viitor; tot ce mișcă teatrul nostru privește, în esența lui, publicul căruia i se adresează, gradul în care îi satisface exigențele, puterea cu care izbutește să-l atragă și să-i influențeze pozitiv, transformator, conștiința.

* * *

Problemele care se pun astăzi teatrului nostru se pun de la un stadiu foarte înaintat. Ele sînt nemijlocit legate de stadiul înaintat de viață pe care îl trăim — sîntem în pragul desăvîrșirii socialismului; de perspectivele, mai departe, către care ne îndeamnă și ne îndrumă partidul. Ele sînt legate de felul în care aceste perspective urmează să fie fidel și propulsiv oglindite în creația dramatică, în creația noastră artistică, în general.

Viile dezbateri, încercările, realizările, polemicile și propunerile, cît și mișcarea viața creatoare și gîndirea oamenilor noștri de teatru, alcătuiesc un climat de luptă pasionat, în înțelesul cel mai frumos, constructiv al cuvîntului. Ele vorbesc, toate, despre conștiința, care stăpînește lumea creatorilor, că teatrul — ca și viața,

— este prin însăși destinația lui un proces continuu. Legat organic de procesul continuu în care se desfășoară istoria, determinat de el. De aceea, cuceririle pe care dramaturgia noastră și artele noastre scenice le-au dobândit de-a lungul acestor ani, dacă, firește, se cuvin consemnate și prețuite ca atare, se cer în același timp privite ca tot atâtea etape ce se vor depăși, ca tot atâtea stimulente spre desăvîrșire.

Am cunoscut, bunăoară, și am depășit un moment cînd realitățile, și viața, și activitatea omului apăreau în unele piese reflectate în aspectele lor, în datele lor exterioare. Personajele, prin acțiunile lor și în conflictele în care erau angajate, păreau mai mult termeni demonstrativi ai unor stări și necesități istorice obiective. Interesul se concentra mai degrabă pe atitudinea lor, pe noutatea prezenței și importanței lor în momentul corespunzător. Am cunoscut, apoi, un alt moment, cînd conștiința eroilor apărea nu numai structurată pe măsura etapei istorice în care trăiau, dar activ legată de legile istoriei, ale construcției. Drumul de la o categorie de eroi (și de conflicte) la altă categorie era, negreșit, un drum creator ascendent în arta scrisului nostru teatral; totuși el oglindea — încă — mai mult împrejurările și manifestările exterioare, doar aspectele vieții noastre noi, ale procesului ei de înnoire.

O categorie mai recentă de lucrări dramatice atinge însă și caută să cerceteze și să scoată la lumină, cu deosebire, zonele mai adînci, mai ascunse, ale alcătuirii și manifestărilor oamenilor — conștiința lor. Problemele construcției noastre socialiste, problemele istoriei — ale contemporaneității — sînt aci dezbătute ca probleme de conștiință ale individului. Individul, cu interesele și frîmintările lui, apare în ele din ce în ce mai contopit cu interesele și complexitatea vieții sociale, se definește prin ea. El limpede că nu ne aflăm, cu aceste lucrări, în fața unei simple (arbitrare) schimbări de viziune a dramaturgului. Ci în fața unei realități — devenirea, dezvoltarea umană a poporului nostru — în care vechile relații dintre individ și societate (antagoniste) îi apar înlocuite cu relațiile noi, de azi, de interdependență; în care lupta de ieri a individului — contra societății (nedrepte și umilitoare) — s-a schimbat într-o luptă pentru societate, pentru orizonturile ei luminoase, pentru consolidarea și desăvîrșirea ei. Expresie a dezvoltării societății, e firesc ca dramaturgia noastră să-și caute și să-și afle modalități de oglindire corespunzătoare caracterului actual al dialecticii, al contradicțiilor existente azi în viața societății noastre și care se descoperă cu precădere în domeniul ideologiei, al eticii, al conștiinței. Așa se face că păstrîndu-și trăsăturile ofensive, agitatorice, promovatoare ale noului — pe linia ofensivei partidului, a revoluției — multe lucrări dramatice părăsesc oarecum spectaculosul atitudinilor și situațiilor, ciocnirile impresionante prin duritatea lor aparentă, emoțiile efectelor de contrast exterior, pentru a descoperi, în schimb, forța intens dramatică, puternic emoțională, a conflictelor de idei, de cunoaștere — a conflictelor în care noul și vechiul apar înclistați în universul intim, dar cit de semnificativ și important, al conștiinței în plină dezvoltare a oamenilor muncii; în conștiința oamenilor muncii identificați cu interesele generale, încrezători în viitor, hotărîți să-și aducă contribuția la victoria deplină a socialismului.

Ajunse aci, arta și creația artistică a teatrului nostru se văd în fața unor probleme de o complexitate și subtilitate de netăgăduit. Căci ele se pun de la înălțimea unor exigențe artistice și ideologice — deopotrivă ale spectatorilor și ale creatorilor înșiși — mult superioare și într-un ritm accelerat crescînde față de trecut. Noile și mărețele sarcini pe care Congresul al III-lea al partidului le-a pus poporului și pe care poporul le împlinește cu elan; epoca aceasta pe care o trăim — „cea mai bogată în înfăptuiri din istoria țării noastre“ —, ele însele nasc și impun aceste exigențe. Ele grăbesc pe zi ce trece procesul de lichidare a deosebirilor dintre sat și oraș, dintre munca manuală și munca intelectuală. Pe zi ce trece, omul muncii descoperă și folosește știința ca pe o forță de producție. El știe, zi de zi, mai mult și mai multe, mai bine, mai multilateral. Gîndirea lui începe a nu i se mai simți în larg decît aplicată asupra faptei, con-

cretizându-i-se și verificându-i-se în faptă, în construcție. Sentimentele i se întrepătrund cu gândirea. Rațiunea, braț la braț cu lumea emoțiilor — motor și justificare a emoțiilor —, tinde să-i devină o supremă emoție: emoția cunoașterii, pînă azi puțin explorată pe plan artistic. În substanța aridă a disciplinelor matematice, fizice, tehnologice, omul muncii — cel din uzină și de pe combină — începe să descopere zăcăminte și satisfacții poetice, dîndu-și mîna cu cercetătorul din laboratoare și bibliotecă. La fel, în ritmul producției, pe care-l accelerează. E, cert, un rezultat — în conștiință — al socialismului. De care scriitorul și omul de artă nu pot să nu țină seama. La nivelul căruia creația artistică nu poate să nu aspire. Socialismul le este oamenilor muncii, astăzi, mediul cel mai prielnic de viață, de dezvoltare. Alt mediu ambiant pentru sine, ei nu mai concep. Recunoscînd nivelul înalt de dezvoltare pe care l-a atins conștiința socialistă, și întrevăzînd perspectivele dezvoltării ei necesare, scriitorul — artistul — e dator să deslușească totuși limitele momentane ale acestei dezvoltări, lupta cu rămășițele și influențele educației vechi, burgheze, să contribuie la combaterea lor. Ii revine literaturii, artei „misiunea de mare răspundere de a contribui prin toată forța ei de înriurire la formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, la făurirea omului nou, a moralei socialiste, a atitudinii noi față de muncă și societate, la înlăturarea din conștiința oamenilor a influențelor ideologiei și educației burgheze“*.

Dorința fierbinte de a împlini această misiune de onoare și de mare răspundere, pe care partidul — prin tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — o reamîntea, la începutul acestui an, scriitorilor, cu prilejul Conferinței lor pe țară, stă în subtextul tuturor încercărilor și realizărilor, al viilor dezbateri și schimburi de idei din lumea artiștilor noștri de teatru, de la dramaturgi la regizori, de la actori și scenografi pînă la maeștri ai tehnicii scenice. Străduința lor se concretizează în tot mai variate forme de expresie, în căutări febrile în toate genurile artei. Străduința lor este de a corespunde în creație înaltelor dimensiuni umane la care au crescut și la care cresc oamenii muncii — publicul lor — în țara noastră. Ei sînt convinși că toate problemele, dezbătute teoretic — în jurul conflictului, al eroilor, al construcției dramatice, al măiestriei, al eficienței —, își pot găsi practic dezlegarea, și astăzi (pe coordonatele etapei istorice în care ne aflăm), ca și ieri (în anul proclamării Republicii noastre Populare), numai în acel „izvor viu de inspirație“ care sînt realitățile înconjurătoare, viața și problemele de viață ale omului — muncitor, colectivist, intelectual — constructor de viață nouă. Ei sînt hotărîți să facă, din operele lor artistice, puternice acte de mobilizare a acestui om „la noi fapta eroice, pentru triumful celor mai înaintate idei ale timpului nostru, ideile comunismului“. Ei sînt hotărîți, ca și înainte, să asculte cuvîntul și învățătura partidului. Și nu încapă îndoială că realizările nu vor întîrzia. Realizări care ne vor pune în fața unor conflicte dramatice și a unor caractere dramatice corespunzătoare liniilor și formelor în care se poartă astăzi lupta dintre vechi și nou, în care se desfășoară procesul de dezvoltare a societății noastre; realizări care vor corespunde, printr-o înaltă măiestrie artistică și eficiență, așteptărilor și exigențelor superioare ale spectatorilor; care să pună întrebări și să dea răspunsuri întrebărilor ce frămîntă pe omul zilelor noastre, care să atragă și să activeze publicul, să-l încînte, să-i înalțe și să-i îmbogățească spiritul și gustul pentru frumos. Cheazășie că asemenea realizări nu vor întîrzia să apară stă însuși drumul de pînă acum, fructificat de îndrumarea partidului, și străbătut, în continuă ascensiune și înflorire, de artele noastre.

„t“

* Din Cuvîntarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej la Conferința pe țară a scriitorilor.